

שעל כביש בארבעה הוא גם סימון דרך חשוב בחיי יוסלה. הוא נושא באותיות גדולות את שם המושב 'קוממיות', בו הוחזק יוסלה לפני כשלוש שנים. עתה, בבקרו שוב במקום, נתן פורקן לרגשי שובבותו בטיפוס.

סיפור הדרך

לבוש כמו ילדה אמרה לי רות שצריך לישון. אני לא רציתי לישון בבגדים של ילדה. אמרתי שזה לא יפה ואני לא רוצה. אבל אמרו לי שאני מוכרח ושוה עושים רק לטובתי, כדי שהמטרה לא תמצא אותי ותחזיר אותי להורים שלי, שרוצים לקחת אותי לרוסיה. שתקתי והלכתי לישון. בבוקר נסענו חזרה לבני-ברק, לבית של שלמה מקלף.

הוא ואשתו לא אמרו שום דבר, כשראו שאני עכשיו ילדה. הייתי שם כמה ימים ככה, כמו ילדה. יום אחד הביאו לי משקפיים. לא משקפיים בשביל העיניים ממש, אבל רק מזכוכית פשוטה. אחר-כך בא בחור אחד וצילם אותי ככה, עם שערות של ילדה ועם משקפיים. ידעתי ששמו אוריאל ושהוא הבן של רות. היא סיפרה לי עליו. הוא צילם אותי ואמר שצריכים את התמונה בשביל לעשות פספורט.

אז הבנתי שעומדים לקחת אותי לחוץ-לארץ.

***

ומיים לפני הנסיעה באה רות בן-דוד והביאה איתה מזוודה וגם מישחה בשביל לצבוע את השערות. הצבע שעשוי לי קודם לא היה כל כך טוב. הם שמו לי צבע, כמו ששמים סבון. הייתי צריך לשבת איזה עשר דקות עם הצבע הזה על הראש ולא לזוז. אחר-כך הביאו מכונה כזאת שמייבשת, ושי יוצא ממנה אוויר חם על הראש, ושלמה החזיק אותה וייבש לי את השערות שלי.

ביום הנסיעה אמר לי שלמה מקלף שלום וברך אותי. 'תחזוק בשם-יהברך

שום דבר אחר. לא לרוץ, לא לקנות משהו, לא לשחק עם ילדים אחרים. רק לראות את הרחוב, איך אנשים הולכים, איך אוטו נוסע. אבל לא נתנו לי. אמרו לי שזה אסור ושוה מסוכן.

כל הזמן, כשלא הייתי לומד, הייתי חושב על אבא ואמא. הייתי שואל את עצמי: למה הם נוסעים? למה הם רוצים לחזור לרוסיה? למה לא ישארו פה בארץ ואני אחזור אליהם? אבל לא אמרתי לאף אחד שאני חושב עליהם.

יום אחד לא בא המורה שלי. הוא שלח מישהו אחר, בחור ישיבה גם כן, שילמד אותי. הוא קרא לי יוסלה וידע מי אני. היה לי טוב שבא אדם חדש. למחרת הוא לא בא. שלח בחור אחר, שלימד אותי וגם הוא ידע שאני יוסלה. אחר-כך חזר הבחור הראשון, זה שהיה מלמד אותי כל הזמן. אז בעל הקיוסק צעק עלי: 'איך אתה שולח לכאן כל מיני בחורים? אתה רוצה להכניס אותנו לבית-סוהר? עכשיו כל העיר יודעת שיוסלה מתחבא אצלי!' ידעתי שזה הסוף שלי בבית הזה.

***

ה היה נכון. אחרי כמה ימים העבירו אותי לבית אחר. גם פה היה אדם אחד עם אשתו, והיה להם תינוק. כבר ביום הראשון, איך שנכנסתי לדירה שלהם, היתה שם בחורה שטיפלה בילד שלהם. היא שאלה את בעל-הבית, שלמה מקלף שמו: 'תגיד, זה לא יוסלה שחמכר?' הוא ענה כן. אז היא אמרה: 'למדתי עם האחיות שלו בבית-ספר בכפר חב"ד.'

אני זוכר טוב מאוד דבר אחד מהבית של שלמה מקלף. זה היה ככה: לקחו אותי למרפסת של היריה, שהיתה בקומת הקרקע, ולא גבוהה. שאלו אותי: 'אם נגיד לך — אתה יכול לקפוץ מהמרפסת?' אמרתי כן. אז הוא אמר לי: 'אם תבוא המשטרה, ותרצה לקחת אותך מהבית, ניתן לך סימן ואתה תקפוץ מהמרפסת הזאת. אל תחכה למטה, תרוץ עד הגבעה הזאת, אתה רואה אותה? שם, בבית ההוא, יש משפחה אחת שמה כן-יוכך. תלך ותחכה שם עד שאנחנו נבוא לקחת אותך.'

אחרי כמה זמן באה אשה אחת, לא מבוגרת, עם שיער קצר על הראש. היא אמרה ששמה רות בן-דוד, ושהרב מיזליש שלח אותה. שלמה אמר לי: 'האשה הזאת תלך איתך בכל מקום. מה שהיא אומרת לך — תעשה!' היא היתה מדברת גרמנית ואני הייתי עונה באידיש. היא סיפרה שהרב מיזליש חיפש בכל מקום מישהו שיכול לקחת אותי ממקום למקום ולטפל בי, אבל אף אחד לא רצה. רק היא הסכימה. שאלתי אותה אם היא מכירה את הסבא שלי, ואם היתה אצלו. היא ענתה שאף פעם לא ראתה אותו ולא דיברה איתו.

אז אמרתי טוב, אני אעשה מה שהיא תגיד לי, והיא התחילה לבקר בבית הזה. פעם אחת באה באוטו עד הבית, והיה שם הנהג ועוד אשה. ראיתי את הנהג הזה עוד פעם בחיים שלי, כשהייתי אצל גרטנר בניו-יורק. הוא בא לאסוף כסף בשביל ישיבות בארץ-ישראל.

רות אמרה לי: 'תתלבש, אנחנו נוסעים מכאן.'

'לאן?' שאלתי.

'ניקה אותך אצל מישהו בצפת.'

שמו את הבגדים שלי במזוודה ונכנסנו לטאקסי. גם אריה שכטר היה איתנו. נסענו עד שהגענו לאיזה מקום עם בית גדול וישן. רות אמרה שזה קבר רבי שמעון בר-יוחאי במירון. ירדנו ואמרו לי להתפלל ליד הקבר. קראתי פרק תהילים וחזרתי לטאקסי. גם הם התפללו שם. אחר-כך המשכנו עד צפת.

נסענו עד שאיפה שבית-הכנסת של האר"י הקדוש. היו שם הרבה אנשים שהתפללו. אריה שכטר לא נכנס לשם, מפני שלא רצה שמישהו יכיר אותי. הוא לקח אותי ביד והלכנו ברגל ברחוב קטן, עד שהגענו לאיזה בית של שוחט. אמר לי שמעכשיו אני צריך להיות בבית הזה, ושכאן אף אחד לא יוכל למצוא אותי והמשטרה לא תקח אותי.

הייתי יושב כל היום בבית הזה, והשוטט היה לפעמים מל-מד אותי תלמוד. עד שיום אחד באה עוד פעם רות בן-דוד. היא אמרה לי שמחר ב-בוקר אנחנו צריכים לנסוע חזרה לבני-ברק. אני כבר הייתי מבובל. כל הזמן נוסעים מ-מקום למקום. מבני-ברק לצפת, ואחר-כך מצפת לבני-ברק, אך אמרתי טוב. בערב אמרה לי רות שצריכים להלביש אותי כמו ילדה, ושצריך לצבוע את השערות שלי לגינני. ידעתי שאת כל זה עושים בשביל שלא יכירו אותי בחוץ, לא אנשים ולא משטרה. אז אמרתי לה טוב.

אז רות הוציאה מישחה ו-התחילה לשים לי על הראש. היו לי שערות ארוכות מפני שהרבה זמן לא סיפרו אותי. שמו לי סיכות בשערות, ואז נראיתי בדיוק כמו ילדה. אחר-כך רות נתנה לי ללבוש בג-דים של ילדה שהיא הביאה איתה. כל הזמן היו שם גם אשתו של השוחט וגם שתי הבנות שלו. כאשר הייתי כבר

הגיררת רות בן-דוד, שהעבירה את יום סלה ממקום למקום בארץ ובי-ישראל, כן צוירה בידי יוסלה.